

iskolák történetét és mai állapotát pedig Jancsó Benedek rajzolta meg. E tanulmányok után is érdekes azonban Barabás Endre újabb összefoglalását a romániai magyarság közoktatásügyének első évtizedéről elolvasni, mert a szerző az erdélyi állapotokat itt sokkal részletesebben tárgyalja. Természetesen ez a műve se a végleges, lezárt monográfiája ennek a kornak, de így is igen tanulságos dokumentuma a XX. század keleteurópai kisebbségi iskolapolitikájának.

Művének első fejezetében a szerző a trianoni békeszerződés ratifikálása előtti állapotokat ismerteti. Ezekről az évekről (1919—1921) a Nevelésügyi Szemle első számában olvashattunk kimerítő tanulmányt Buday Árpád tollából. A következő fejezetben az 1921—1925 közötti évek történetét kapjuk. Ebben a fejezetben Anghelescu közoktatásügyi miniszter személye áll előtérben, mert a kisebbségi iskolák sorsát úgyszólván kizárólag az a fogyhatatlan gyűlölet határozta meg, amellyel Anghelescu a magyarságot a legrövidebb idő alatt el akarja tüntetni Romániából. Ennek az irtóháborúnak az útjelzői: 1. az 1924. évi új román elemi iskolai törvény, 2. a magánoktatásról szóló törvény. Az első az elemi iskola felső tagozatát teljesen románnyelvűvé teszi, a román származásúaknak megtiltja, hogy másnyelvű iskolába járjanak és kultúrzonát létesít, ahol csak a regátból származó tanítókat alkalmaznak 50 százalékos fizetésemeléssel a vegyesnyelvű lakosság elrománosítására. A magánoktatásról szóló törvény pedig oly brutálisan támadta meg a magyarságot, hogy mikor a törvény tervezete a nyilvánosságra került és a magyarság vezetői hiába tiltakoztak ellene, az erdélyi magyar egyházak közös memorandumban fordultak a Népszövetség Kisebbségi Tanácsához segítségért.

Ennek a memorandumnak a történetét mondja el részletesen a szerző a 3. fejezetben. A Népszövetség a memorandumot megjegyzések megtétele végett elküldte a román kormánynak, mely azután hazugságokkal, statisztikai adatok meghamisításával, félreérthetetlenül beszélő tények elferdítésével oly sikeresen védekezett, hogy a Kisebbségi Tanács megdicséerte megértő iskolapolitikájáért, a magyar egyházakat pedig megróttá pontatlan adataikért.

Természetes ezután, hogy 1925. óta még fokozottabban és zavartalanabban folyik a magyarnyelvű iskolák üldözése. A szerző ismerteti a református egyház 1928. évi jelentését és a katolikus státusnak 1929. januárjában a Maniu kormányhoz benyújtott memorandumát, illetőleg ezek alapján a magyarság újabb kulturális sérelmeit.

A könyvet statisztikai adatok zárják be, melyek a számok durva öszintéségével mutatják a magyar iskolák rohamos pusztulását. Kíváncsian és egyben aggodalommal várjuk a szerző további munkáját a romániai magyarság közoktatásügyének második évtizedéről.

(—)

Charles E. Merriam: Civic Education in the United States. Report on the commission on the social studies. VI. rész. Charles Scribner's Sons 1934. 196 l.

A könyv tárgya az állampolgári nevelés. E fogalom közvetlenül a nemzetnevelés fogalmának körébe tartozik, a szerző azonban mindjárt nagyobb körbe, az emberiségnevelés körébe állítja bele. Egyfelől olyan irányú nevelői hatásokat ért rajta, melyek az egyént, az államhoz való viszonyát illetően, alakítják és ekkor természetesen az állampolgári nevelés szűkebb értelmezésben jelenik meg, mint a nemzetnevelés. Ugyanakkor azonban, az állampolgári nevelésre olyan feladatokat is ró, melyek a nemzetnevelés körén túl, az emberiségnevelés körébe tartoznak. Egészen amerikainak kell tartanunk ezt a beállítást (melyből éppen a középső tag

esik ki és a szélsők megvannak), de természetesnek, ha meggondoljuk, hogy Amerikában a nemzet fogalma, mint a közös múlt emlékei által összekötött és a jövőt együttesen munkálni akaró, az emberiségen belüli kisebb közösség, nem lehet annyira előtérben, mint az európai országokban, például nálunk és azért a nemzetnevelés fogalma, mint a fejlődésnek a nemzet multjából és szükségleteiből folyó munkálása sem lehet oly kifejezett, mint nálunk.

Ha a nemzetnevelés fogalmából folyó meggondolások tehát elhanyagolódnak is a könyvben, az állampolgári nevelést olyan széles alapokra helyezi, mint talán a kérdésnek egy tudósa sem Amerikában. Itt ugyanis az u. n. amerikanizálás volt általában az efajta nevelés alfája és omegája. Az amerikanizálódás az állam, az alkotmány iránti hűséget, az állam és az egyén közötti viszonyban a jogok és kötelességek pontos ismeretét, a szokások elsajátítását, az amerikai életbe való beletagozódást jelentette bizonyos kevés, érzelmi, patriotikus körítéssel. Merriam most messze kiterjeszti a kört és mint mondtuk, az állampolgári nevelést az egész emberiség nevelésévé szélesíti és pedig érdekes gondolat közvetítésével: a kormányzat formáinak ismertetésén túl szükséges megéreztetni e formák fejlődésének szükségességét és pedig leginkább a kémiai és mechanikai tudományokkal kapcsolatban, melyeknek az állami és társadalmi szervezetek változásában nagy szerepet tulajdonít. Tehát nem csupán azt a célt tűzi ki, hogy a fennálló államhelyzetet és a kormányzatot és a velük kapcsolatos körülményeket megismertesse, hanem az egész emberiség haladását akarja szolgálni a változás, a fejlődés szükségletének megéreztetésével.

A szerző többször használja a „társadalmi nevelés“ kifejezést, amivel nyilvánvalóan a nemzetnevelés fogalmát akarja pótolni, de csak alkalmi hatásokat foglal abban össze, nem rendszeres, tervszerű fejlesztő tevékenységet. E hatásokat — mikor az állampolgári nevelés háttéréről szól — igen részletesen vizsgálja és annyira kiterjeszti a kört (pl. közéletből származó hatás a hivatalnokokkal való érintkezésben), hogy már csak egy lépés volna a nemzetnevelés fogalmáig. De mint mondtuk, érthető, ha ez a lépés elmarad.

Az állampolgári nevelés céljába belefoglalja a fennálló rend bírálatára és a változtatás szükségének és lehetőségének felfedezésére való képességet, ami szintén egészen amerikai és igazi demokratikus gondolat. Különösen azért amerikai, mert benne van az a könnyedség, amivel intézményeket át tudnak alakítani és a mozgékonyság, a változás óhajta. Amerikai vonásnak tűnik fel a technikai tudományokban való nagy bizodalom is, az a nézőpont, hogy e tudományok fogják eldönteni jövőendő társadalmak alakját és ezzel együtt sorsát is. De nemcsak irányvonalában, hanem alapjaiban és példáiban is, a könyv egészen amerikai világból való képet tükröz, mint ahogy különben a cím is jelzi. Ez azonban nem akadályozza annak, hogy tanulságot merítsünk az állampolgári nevelésnek, ez új utakat járó, kiválóan felépített, előadásából.

Figyelemreméltók például azok a fejezetek, melyek az állampolgári neveléssel versengő más erőkről és az ezekkel való együttműködésről szólnak. Itt tűnik fel az a szempont, hogy az iskolai állampolgári nevelés nem lehet független a társadalom szempontjától, illetőleg az állampolgári nevelés a társadalmi nevelés része. Ezért kell összhang a kettő között és e célra ajánlja a tanításban mindenképp azt a beállítást, hogy az állami szervezet, mint a társadalmi szervezet funkciója mutatkozzék meg és ne mint attól független szerv. Az iskolának és az életnek összekötésében nehézség Amerikában különösen két pont körül látszik: a vallástanítás független az

skolától; az üzlet és a politikai gyakorlat kódexei jelentékenyen különböznek az az iskolában hirdett állampolgári kódextől. Igen új gondolat az, hogy az előírásnak nem megfelelő jelenségeket sem kell hagyni tudomásvétel nélkül, hanem azokat is tárgyalni kell és a különféle színvonalak összeegyeztetésére kell törekedni. Az iskolában folyó és az azon kívüli élet összekötésének másik módja az u. n. társadalmi tudományok (történet, gazdaságtan, alkotmánytan, szociológia) egészbefoglalása és e komplexumban a hangsúlynak a múltból a jelenbe és a jövőbe való helyezése. Így fognak kialakulni azután a szervezés és a társadalmi együttműködés új típusai is. Egyik eszköze ennek a társadalmi tudományok helyzetének vizsgálata a társadalom fejlődésével és változásaival szemben. Például, ha a történetet úgy kezeljük, mint kísérletet, mely újabb kísérletekhez vezet nevezetes korszakokban, értékes szolgálatot fog az tenni a társadalom újrászervezése tekintetében.

Az állampolgári nevelés követelményei között sok érdekes és új szempontot találunk. Kívánja, hogy tárgyaljuk a rugókat, melyeken a politikai dolgok megfordulnak, ilyen pl. a technológia fejlődése, a gazdasági élet szervezeteinek új alakjai, vagy a közlekedés eszközeinek fejlődése, melynek hatására a kormányzat alakja is módosulhat. Kívánja ismertetni a politika technikáját, vagyis azokat az alapvető folyamatokat, amelyek által a hatalom kifejlődik, vagy széthullik. Kívánja a politikai realizmust, mely alatt érti a körülöttünk végbemenő események értékelését, a helyzet zavaraiival, ellentéteivel való szembenézést, az aktualitások felszine alá való hatolást. Tárgyalni kell továbbá azokat a valóságos eredményeket, melyeket a kormányzat elért (pl. a helyi hatóságok munkásságának valamelyik részletét) és azokat is, amelyek elérhet. Végre ismerni kell a gyermek fizikai és lélektani adottságait különösen a serdülés korában, amikor a társadalommal, kormányzattal szemben való magatartása kialakul, de nem kevésbé fontos a tanító személyisége sem.

A szerző több helyen hangsúlyozza, hogy nem akar részletes tantervet adni, célja csupán az, hogy az állampolgári nevelés típusát felvázolja és az ilyen irányú nevelésbe új szellemet és orientációt hozzon bele. Ez a törekvés érezhető is az egész könyvön keresztül és különösen sikeresnek mondható, amit a szerző nagy tudásának, mozgékony szellemének, eredeti eszméinek és mélyreható megismeréseinek tulajdoníthatunk. Mint a politikai tudományok tanára (a chicagai egyetemen) szolgálatot akart tenni azoknak, akik hivatva vannak az állampolgári nevelés részletes tantervét kidolgozni és e tárgyat az iskolában tanítani.

B. E.

LAPSZEMLE.

Magyar Kisebbség. 1936. évfolyam.

Újévi beköszöntőjében rezignálatlan állapítja meg a Magyar Kisebbség szerkesztője, hogy 1935-ben az erdélyi magyarság szomorú helyzetének mélypontjához jutott. Sajnos, tévedett. Mert azok a sérelmek és jogtalanságok, amelyek 1935-ben érték a magyarságot s amelyekről folyóiratunk 2. számában megjelent ismertetésünkben számoltunk be, tovább fokozódtak s erősödnek még ma is. Egyes politikusok síkra szállnak ugyan a kisebbségekért — politikai korteskedésből, de hatalomra jutva elfelejtik ígéreteiket. Így *Bocu Sever* a következőket mondotta; „Semmiféle szuverénítás nem követelheti, hogy az ország több milliónyi lakosságát másodrangú állampolgárokká degradálják“. Ezzel szemben *Goga Octavian* még a kisebbségeket is osz-